

ДАНИЈЕЛА ПЕТКОВИЋ
DANIJELA PETKOVIĆ

ЕПСКЕ ПЕСМЕ СТАРИЈИХ ВРЕМЕНА ИЗ ВУКОВЕ КЛАСИЧНЕ
ЗБИРКЕ И ЊЕГОВИХ РУКОПИСА

EPIC SONGS OF OLDER TIMES FROM VUK'S CLASSIC
COLLECTION AND HIS MANUSCRIPTS

Отисак из публикације *Вук Стефановић Караџић (1787–1864–2014)*
(Научни скупови Српске академије наука и уметности,
књ. CLVI, Одељење језика и књижевности књ. 27

Reprinted from: *Vuk Stefanović Karadžić (1787–1864–2014)*
(Scientific Meetings of the Serbian academy of sciences and arts,
Book CLVI, Department of language and literature, Book 27

БЕОГРАД 2015

ЕПСКЕ ПЕСМЕ СТАРИЈИХ ВРЕМЕНА ИЗ ВУКОВЕ КЛАСИЧНЕ ЗБИРКЕ И Његових РУКОПИСА*

Данијела Петковић

Упоредивање Вукове класичне збирке песама старијих времена и касније приређених песама из његове заоставштине открива већу подударност између друге Вукове књиге и друге књиге необјављених рукописа у издању САНУ. Увид у Вукову преписку и концепт ранијих издања епских песама наговештава Вукове критеријуме одабира варијаната, који нису увек били строго естетички, како је тврдио у предговорима својих збирки.

Кључне речи: епске песме старијих времена, друга Вукова књига, Вукови рукописи, варијанте, критеријуми одабира, Вук, Његош, Сима Милутиновић.

Бечко издање *Српских народних њјесама* од 1841. до 1862. последња је Вукова збирка усмене поезије, његова коначна реч о избору и поретку варијаната, одавно призната као класична антологија наших народних песама. Након његове смрти основан је Бечки одбор, са задатком да прештампа његова објављена дела и публикује она која је припремио, а није стигао да објави (Младеновић 1973: LIV). Осамдесетих година XIX века организован је Државни одбор, који је требало да се побрине како за Вукове издате збирке, тако и за његову заоставштину. После првих лутања и недоумица у приређивачком послу, реорганизовани Државни одбор најпре је поново издао Вукове класичне збирке песама, а потом је 1898. поверио Љубомиру Стојановићу приређивање песама из Вукових рукописа (Младеновић 1973: LXI–LXIV). Он је до 1902. објавио пет књига нових песама у које су ушли Вукови рукописи преписани 1886. из петроградске библиотеке¹ и списи пронађени у Мининој заоставштини 1894. Посао, међутим, ни тада није био завршен. Стојановић је остављао по страни поједине верзије или их је препричавао испод одабране варијанте. Те непотпуне песме, затим оне затурене међу другим Вуковим рукописима, оне штампане изван државног издања, као и песме ласцивне садржине, приредили су под окриљем САНУ

* Овај рад је настао на пројекту „Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду“ (бр. 178011), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

¹ Императорска публична библиотека у Петрограду 1882. откупила је део Вукове заоставштине од Вуковог сина Димитрија (Младеновић 1973: V).

Живомир Младеновић и Владан Недић 1973. и 1974. г., такође у пет књига. Младеновић је ово издање пропратио обимном уводном студијом у којој је упоредио Вукове рукописе са његовом класичном збирком и Стојановићевом редакцијом, држећи се претежно филолошких оквира сравњивања текстова штампаних и писаних варијаната.

Кад је реч о песмама старијих времена, Вукову класичну збирку из 1845. допуњавају VI књига државног издања и II књиге необјављених рукописа, што је укупно нешто више од 200 епских песама, јер су, као што је познато, на почетку сваке од ових збирки религиозно-моралистичке песме, бајке и легенде у стиху, а други део VI књиге обухвата песме средњих времена. Вуков хронолошки принцип усвојили су и Стојановић и приређивачи необјављених рукописа, па су све три збирке слично конципиране.² Око 1/3 песама из II Вукове књиге или њих тридесетак, исто толико из II књиге САНУ и око 1/2, тј. нешто више од двадесет песама VI књиге, нема паралеле у другим двома збиркама. Највише „непоновљених“ сижејних модела односи се на песме о Краљевићу Марку, али је исто тако и највише варијанти управо међу овим песмама. Песме о женидби јунака, ништа мање заступљене у поменутих збиркама од песама о нашем најбољем јунаку, нису много варијантне без обзира што разрађују сличан сижејни подтип женидбе с препрекама. Такође је Бановић Секула веома често главни јунак инваријантних сижеа. Треба напоменути да најбоље и данас можда најпознатије песме из друге Вукове књиге, какве су нпр. „Женидба Душанова“, „Женидба краља Вукашина“, „Урош и Мрњавчевићи“, „Бановић Страхинџа“, „Комеди од различнијех косовскијех пјесама“, „Сестра Леке капетана“, „Марко Краљевић и Муса Кесеџија“, „Женидба Максима Црнојевића“, „Дијоба Јакшића“ и многе друге, немају своје верзије у Вуковим рукописима. Њихови исписи нису сачувани јер се Вук, након штампања, ослобађао својих бележака.³ Све ове песме познате су биле најмање две деценије, још од Лајпцишког издања, а поједине и пре.⁴ Може се рећи да су већ тада биле класичне, антологијске, па их вероватно зато ни Вук ни његови сакупљачи, ако су и наилазили на њихове верзије на терену, нису поново узимали у обзир. Отуда недостају њихове позније варијанте.

Много је више тематско-сижејних паралела у овим књигама – 2/3 песама из II Вукове књиге и II књиге САНУ и половина епских песама старијих времена из VI књиге, али је при том веома мало варијаната заједничких свим

² Шеста књига државног издања одступа утолико што садржи и песме старијих и песме средњих времена, али је унутар ових целина такође примењен Вуков хронолошки редослед.

³ Нису поуздано утврђени разлози овом чину – ослобађање од баласта непотребних, публикованих рукописа или уклањање трагова редиговања. Ж. Младеновић се приклања другом суду, наводећи да је за разлику од рукописа песама, Вук чувао своја писма, филолошке и историјске радове, па чак и њихове концепте и напоредне преписе (Младеновић 1987: 140).

⁴ Међу побројаним песмама „Женидба Душанова“, „Комеди од различнијех косовскијех пјесама“, „Марко Краљевић и Муса Кесеџија“, „Дијоба Јакшића“ објављене су већ 1815. у *Народној српској њеснарици*. Пре 1845. познате су и две песме старијих времена публиковане у *Данци* – 1826. „Марко Краљевић и вила“ и 1834. „Женидба Јове Будимлије“.

трима збиркама. Неке од њих су песме о Марку и соколу/орлу, Марковој смрти, забрани прослављања крсног имена, женидби Влашића Радула / бега Шумадинца или баладичне варијанте о сукобу браће у незнању. Иако се појављују у свим овим књигама, приметна је већа подударност међу иначецима II Вукове књиге и II књиге необјављених рукописа.

То се потврђује још једном аналогијом која се уочава када се упореде верзије из двеју збирки којих нема у трећој – из II и IIр, II и VI, и VI и IIр. Највише је подударности у првој групи. Преко тридесет варијаната II и IIр, дакле, опет трећина, нема пандан у VI књизи. Тек неколико сродних сижеа повезује II и VI књигу и искључује најпознију збирку (песме о избору између више просаца, укидању свадбарине, ратниковом остављању оружја и служењу владара за коња), а око десетак паралела спаја само VI и IIр књигу. Дакле, друга Вукова класична збирка и II књига необјављених рукописа, и садржински и концептуално, међусобно су много ближе него што је и једна од њих VI књизи. Најудаљеније су II и VI књига, што се показало чак и код паралела из сва три зборника. Ове чињенице откривају критеријум одабирања песама приликом састављања државног издања и одговарају на питање зашто је Стојановић многе од њих оставио у рукопису. Наиме, он је предност давао песмама које одступају од познате Вукове антологије. Такође је поменуто да се одлучивао најчешће за само једну, по његовом суду – најбољу варијанту, док је остале препречавао испод основне верзије, и да су управо те препречане иначеце објављене целе у издању САНУ. Препречавању је најчешће прибегавао код песама које нису имале пандан у штампаној Вуковој збирци, што такође указује на избегавање понављања као његов основни принцип при састављању нове збирке.

С друге стране, Вук је више пута, бранећи се од оптужби што не штампа све песме, у предговорима својих издања потцртавао да међу својим списима има доста необјављених песама, али да је водеће начело његовог одабира естетичко.⁵ Помињући да се сећа како је некада слушао поједине добре верзије тих песама⁶, читавог живота је трагао за dobrим певачима који би му казивали по реду и смислено (Караџић 1824: XXXIX–LII). Високо ценећи импровизацију и индивидуални таленат, знао је да добра или рђава песма никада није таква сама по себи, него је оличење доброг или лошег певача (Караџић 1833: XXXVIII). Зато је варијанте којима није био задовољан, па чак и неке које је већ објавио у првим збиркама 1814. и 1815, остављао по страни, надајући се да ће временом добавити лепшу или потпунију верзију.

⁵ „... кад би сам штампао без избора све песме, које имам, јамачно би било пет оволики књига“ (Караџић 1833: XXXV).

⁶ „У Лозници 1807. године, кад сам био писар код Г. Јакова Ненадовића, слабо се кад ручало или вечерало без певача... Тако међу свима овим песмама, које су до сад штампане, врло ји мало има, које нисам чуо пре, него сам стао песме скупљати; а читаве би две оволике књиге биле од они, које сам пре слушао, а сад не могу да нађем певача, да ми ји лепо каже.“ (Караџић 1833: XLI).

Такође, то је значило да је међу сличнима у својим белешкама, одабирао ону иначе иницијалу која му се учинила најбољом.

Велика рукописна заоставштина, међутим, не обухвата само оне песме које је Вук одбацио. Међу њима су, свакако, и оне које је Вук чуо или добио након 1845, када је већ објавио другу књигу бечког издања. Нажалост, мало је података који би прецизно датирали сваку варијанту и поуздано одредили сваког певача или сакупљача. Вукове ретке преостале белешке, преписка, „рачун од песама“ у предговору IV књиге лајпцишког издања и надасве огроман труд проучавалаца његових списа донекле су реконструисали живот појединих песама. На основу тога, једино се може тврдити да су потоње песме VI и Пр књиге које је Вук сигурно имао у рукама пре издавања класичне збирке старијих времена, оне које је примио од Лукијана Мушицког,⁷ Стефана Телечког,⁸ Продановићева „Лазарица“, прибављена од Аврама Панића,⁹ затим песме Марка Утвића које је из Будима послао Јован Берић (Караџић 1833: XXXIV; Недић 1981: 89), као и зборник Тодора Икова који је Вуку у Бечу вероватно лично предао Његош (Младеновић 1987: 226), што је укупно нешто мање од четрдесет необјављених песама.

Постоји неколико разлога због којих оне нису ушле у Вукову антологију. Поједине су пренебрегнуте зато што је Вук већ имао објављене њихове варијанте у првим два збиркама и лајпцишком издању. Једна од малобројних епских песама у *Малој њоској народној славено-сербској њјеснарици* била је „О смрти Јова Деспотовића“. Мада је Вук изоставља у два потоњим збиркама очекујући бољу варијанту, није прихватио нову коју му је 1833. послао Берић. Већину песама косовског круга Вук је обелоданио већ 1815. „Прекидцима (Fragmenta) различних Косовских пјесана“ најавио је дужу песму о Косовском боју, али „Лазарица“ шидског пароба из 1821. (1825) није задовољавала минималан естетички критеријум, какав је постојан стих, па је остала у рукопису (Самарџија 2009: 78).¹⁰ 1823. објављене су први пут

⁷ Преписка између Вука и Мушицког средином 1827. открива њихов договор о 30 песама које је Мушицки обећао Вуку (Вукова писма Мушицком 18. 5. 1827, стр. 437–438; 3. 7. 1827, стр. 484; 20. 7. 1827, стр. 495–496 и одговор Мушицког Вуку 22. 6. 1827, стр. 478–479). Мушицки је заузврат тражио да му Вук посвети IV књигу (22. 6. 1827, стр. 478), али му Вук одговара да ће му наменити V књигу јер је IV планирао да посвети Гриму (20. 7. 1827, стр. 495) (Караџић 1989а). Вук и у предговору IV књиге лајпцишког издања, у „рачуну од јуначки песама“ сведочи да је 1829. добио свежањ песама од Мушицког (Караџић 1833: XXVI).

⁸ Стефан Телечки је Вуку послао 22. 6. 1844. 20 песама које је записао од своје мајке (Младеновић 1987: 141).

⁹ На основу писма Аврама Панића Вуку 22. 11. 1821 (Караџић 1987: 984), М. Топић открива и време записивања и име певача. Доказује да је шидски пароб највероватније 1820. г. песму записао од слепца Продановића из Лежимира, али да се пошљика из 1821. – у којој ју је Вуку послао – вратила, тако да је Вук ову песму највероватније примио тек 1825. (Топић 1991: 242–244).

¹⁰ За разлику од Топића, који сматра да је Продановићева „Лазарица“ аутентична народна песма (Топић 1991: 253), С. Петровић мисли да је ова друга песма компилација прозе из *Приче о боју косовском*, епских десетераца и *Сраженија* Гаврила Ковачевића (Петровић 2000: 156).

„Косовка дјевојка“, „Смрт Марка Краљевића“, „Болани Дојчин“, баладе о зидању Скадра и Предрагу и Ненаду, и две епски стилизоване религиозно-моралистичке варијанте о Находу Симеуну, па Вук њихове касније обраде не увршћује у нову збирку. Међу песмама старијих времена у IV књизи лајпцишког издања из 1833. налазила се и варијанта о Јуришићу Јанку, па је зато познија верзија из Црне Горе о Бановцу Секули (IIр, 9) остављена у рукопису. Истој збирци припада и песма о бану Милутину и Дуки Херцеговцу, те је Вуку Утвићева обрада о мање познатом војводи Ђурици (IIр, 21) била сувишна у новом издању.

Раније објављене песме	Остале у рукопису
1814 – „Смрт Јова Деспотовића“	„Смрт деспота Јована“ (IIр, 88) – М. Утвић
1815 – „Прекидци (Fragmenta) различних Косовских пјесана“	„О боју косовском“ (IIр, 30) – Продановић
1823 – „Косовка дјевојка“	„Царица Милица и Алај-барјактар Никодин“ (IIр, 30) – М. Утвић
1823 – „Смрт Марка Краљевића“	„Смрт Марка Краљевића“ (IIр, 62) – Т. Иков
1823 – „Болани Дојчин“	„Бони Дојчил“ (IIр, 63) – Т. Иков
1823 – „Зидање Скадра“	„Зидање Скадра“ (IIр, 15) – Т. Иков
1823 – „Предраг и Ненад“	„Надомир и Никола“ (IIр, 8) – Т. Иков
1823 – „Наод Симеун“, „Опет Наод Симеун“	„Наход Симеон“ (VI, 5) – М. Утвић
1833 – „Јуришић Јанко“	„Бановац Секуле“ (IIр, 69) – Т. Иков
1833 – „Бан Милутин и Дука Херцеговац“	„Опет војвода Ђурица и Дука зулумћар“ (VI, 21) – М. Утвић

Табела 1. – Песме које је Вук већ објавио и одбачене варијанте

Једна велика група песама поменутих сакупљача није објављена јер је Вук одабрао боље варијанте. Зато су отпале две иначе Т. Икова о женидби Радул-бега / бега Шумадинца (VI, 44; IIр, 91), које су збивање подредили

истицању порекла невесте из угледне куће Црнојевића, затим песма из истог извора о женидби Шћепана Јакшића (Пр, 91), која комбинује два модела – провалу у девојачке одаје и женидбу с препрекама, као и Утвићеве песме о војводи Пријезди (Пр, 78) и мегдану Марка против Филипа Шокчића (Пр, 57), знатно краће од класичних варијаната. Приметно је да се Вук одлучивао за садржајније варијанте, али да је исто тако избегавао сложене сижее разуђене композиције. Између два сижеа о ометању прослављања крсно имена (II, 72 и VI, 20), Вук се одлучио за онај у ком је Марко домаћин и јунак. Понегде је предност давао познатијем имену, па је између две сличне песме о покушају родоскрвног брака између брата и сестре (II, 27 и Пр, 19) превагнула прва – о цару Душану. Исто тако, у антологију је уврстио песму о Марковом пркосу и рапорту цару, изостављајући романсу о бећару Ибраиму.

Одабране за II књигу	Остале у рукопису
„Душан хоће сестру да узме“	„Војвода Стефан хоће сестру да узме“ (Пр, 19) – Т. Иков
„Марко Краљевић и Филип Мацарин“	„Марко Краљевић и Филип Шокчић“ (Пр, 57) – М. Утвић
„Марко пије уз рамазан вино“	„Бећар Ибраим пије уз рамазан вино“ (Пр, 44) – Т. Иков
„Турци у Марка на слави“	„Марко Краљевић и Дедо Џидовина“ (Пр, 49) – Т. Иков
„Смрт војводе Пријезде“	„Смрт војводе Пријезде“ (Пр, 78) – М. Утвић
„Женидба Влашића Радула“	„Женидба Радул-бегова“ (VI, 44) „Женидба бега Шумадинца“ (Пр, 91) – Т. Иков
„Женидба Јакшића Митра“	„Женидба Шћепана Јакшића“ (Пр, 81) – Т. Иков

Табела 2. – Варијанте које је Вук одабрао и одбацио пред 1845. г.

Занимљиво је опет подвући да већина песама које су остале у рукопису јер их је Вук већ штампао или имао њихове боље верзије није била интересантна ни Љ. Стојановићу, те су публиковане тек 1974. Одступио је само у четири случаја, али је и тада реч о обрадама које не прате доследно оне из Вукових збирки. Тако доноси ширу варијанту о Радул-беговој женидби (VI, 44) и верзију о Марку, незваном јунаку који омогућава деспоту Ђурђу да прослави крсно име (VI, 20). Песма о Марковој смрти укључује и сиже о добротинству јунака према животињама – вуку и гаврану (VI, 27),

а варијанта о Находу Симеуну садржи две инцестуозне женидбе – брата и сестре, па сина и мајке (VI, 5).

Разумљив је Вуков естетички критеријум када је реч о новим обрадама већ објављених песама или варијантама истог модела, али се теже докучује игнорисање оних сижеа које није штампао ни у једној својој претходној збирци. Такве су нпр. верзија о смрти цара Уроша коју је Телечки забележио од своје мајке (Пр, 22) и песме Т. Икова о погибији Краљевића Андрије (Пр, 47), мегдану браће у незнању (Пр, 9) и Секули и турском цару (VI, 31). Ни теме, ни носиоци сижеа ових обрада, нису маргинални, а ни саме песме не спадају у поетски неуспеле. Одгонетка се назире у збирци народне поезије на коју Вук није гледао нимало благонаклоно, а то је *Пјеванија* Симе Милутиновића. У њој су 1837. објављене управо много боље, развијеније и успелије варијанте поменутих песама (ПЦХ, 156; ПЦХ, 6; ПЦХ, 5; ПЦХ, 125; ПЦХ, 159), а две од њих још 1833, у будимском издању, и то на истакнутом месту збирке, одмах после „Три коледке“, тј. на почетку низа епских песама. То су „Два Херака“, пандан Вуковој рукописној варијанти о борби двојице браће у царској и ћесарској војсци, и песма о погибији Андријаша и Марковој освети, коју је Милутиновић насловио „Турство“. У лајпцишко издање 1837. Милутиновић је укључио још једну обраду модела о борби браће у незнању испред супротстављених табора. Све ово говори да Вук није желео да лошијим верзијама стаје на црту конкуренту чији је сакупљачки рад упорно настојао да дискредитује, а чије је резултате у много чему уважавао и користио.¹¹

Такође није објавио ни варијанту о сукобу Стјепана Неманића и банице Урице, што на први поглед делује чудно кад се има у виду његов став да од селектовања варијаната при састављању збирке треба одступити код песама са мотивима из давне прошлости. У предговору IV књиге лајпцишког издања напомиње да песме о старим или ретким догађајима треба штампати, па макар биле лоше и непотпуне,¹² а предговором бечком издању I књиге најављује такве песме у следећој књизи као највредније (Караџић 1841: XIV). Стихове о Стјепану Неманичу и непокорној виловитој баници Вук је добио од С. Телечког, али је на основу рукописа и облика слова Ћ и Ћ, И. Николић утврдио да још једна варијанта у Вуковој заоставштини из 1829. г. потиче од Л. Мушицког (Николић 1970: 522, 526). Обе верзије наликују Качићевој „Pismi od kraglia Stipana Nimagnie“ (Cacicћ Miossich 1801: 37), што је вероватан разлог Вуковог заобилажења потоњих обрада. Познато је да је

¹¹ Н. Љубинковић показује како је сукоб између Вука и Милутиновића био подстицајан за обојицу, јер их је натерао да се кроз књиге сакупљених песама такмиче ко ће свету представити боље, исцрпније и потпуније издање. Свака наредна збирка била је својеврстан обрачун с последњим зборником ривала (Љубинковић 2010: 142–152).

¹² „Кад би се од каке врло старе песме, или макар и од новије, али од особитога и ретког догађаја, нашле само неколике врсте, па макар се ни оне не могле разумети, опет би ји било вредно штампати; али од обични догађаја, код толики добри и лепо песама, штампати песме рђаве и хуле, ја мислим да би била права будалаштина“ (Караџић 1833: XXXVIII).

Вук оспоравао аутентичност Качићевих записа, и то управо на примерима песама о Немањићима (Карацић 1824: XXXVIII). Љ. Стојановић у овом случају није следио Вука, штавише, објавио је знатно редиговану варијанту, како сматра Младеновић, начињену спајањем верзија из рукописа Мушицког и Телечког (Младеновић 1973: CXXXV–CXXXVII).

Раније објављене песме	Остале у рукопису
1833 – „Два Херака“ (Милутиновић, 4) 1837 – „Два брата“ (Милутиновић, 125)	„Живко и Никола“ (Пр, 9) – Т. Иков
1833 – „Турство“ (Милутиновић, 5)	„Марко Краљевић свети брата Андрију“ (Пр, 47) – Т. Иков
1837 – „О смрти младог цар-Уроша“ (Милутиновић, 156)	„Смрт цара Уроша“ (Пр, 22) – С. Телечки
1837 – „Цар и Секула“ (Милутиновић, 159)	„Дијете Секула и цар Отмановић“ (VI, 31) – Т. Иков
1756 – „Pisma od kraglia Stipana Nimagnie“ (Качић)	„Неманић Стјепан и баница Урица“ (VI, 13) – С. Телечки, Ј. Мушицки

Табела 3. – Песме које су други већ објавили и одбачене варијанте

Преосталих петнаестак необјављених песама које нису имале своје варијанте у дотада познатим збиркама, а које је Вук сигурно добио пре 1845, не указују у потпуности на узроке због којих их је искључио из своје антологије. За неколико таквих о Краљевићу Марку може се рећи да су сажете, неуједначено вођене, недовршене или нагло сведене. Такве су нпр. још једна верзија о Марковом трагању за заробљеним братом (VI, 16), песма о његовом избављању Секуле Бановића (Пр, 41), кратка варијанта модела женидбе с препреком на повратку сватова у којој се Марко супротставља маскираном слуги, изасланику тазбине (Пр, 51), сиже о неверној љуби (VI, 25) и неепска, комична песма о јунаковој реакцији на прве знаке старости (VI, 26). Вукова белешка на рукопису песме „Од Крагора Раде и Емин Корајлија“ (VI, 79) – да „не вреди ништа“ (Младеновић 1973: CLVI), мора се узети с резервом, поготово што је реч о ретком мотиву утркивања јунака, који је Вук познавао кроз две варијанте (VI, 79; Пр, 75). Нејасно је и зашто су остале по страни две песме о царевом покушају потурчења Сибиња (VI, 32), две варијанте о Марковом спасавању бег Костадина (VI, 18; Пр, 40), сиже о сукобу Марка и виле бродарице (VI, 23) и две верзије песама о освети Ненада Југовића војводи Коруну (Пр, 23; Пр, 24), јер се не могу подвести под рђаве обраде.

Остале необјављене песме старијих времена

„Ненад Југовић и Коруна војвода“ (Пр, 23) – Т. Иков
 „Нејаки Ненад и војвода Корун“ (Пр, 24) – С. Телчки

„Марко Краљевић и вила бродарица“ (VI, 23) – С. Телчки

„Краљевић Марко и брат му Андрија“ (VI, 16) – С. Телчки

„Марко Краљевић избавља бега Константина“ (VI, 18) – М. Утвић
 „Марко Краљевић избавља бега Костадина“ (Пр, 40) – С. Телчки

„Невјера љубе Марка Краљевића“ (VI, 25) – М. Утвић

„Марко Краљевић избавља Секулу Бановића“ (Пр, 41) – Т. Иков

„Марко Краљевић и слуга Мијаило“ (Пр, 51) – М. Утвић

„Марко остарио“ (VI, 26) – С. Телчки

„Војвода Јанко и цар Отмановић“ (VI, 32) – Т. Иков
 „Сибињанин Јанко и цар Отмановић“ (Пр, 68) – Т. Иков

„Од Кратора Раде и Емин Корајлија“ (VI, 79)
 „Кајица Радоња и Турчин Карајлија“ (Пр, 75) – С. Телчки

Табела 4. – Остале необјављене песме старијих времена које је Вук имао пре 1845.

Овде треба додати и да највише необјављених песама старијих времена потиче из рукописа који је Вуку додао Његош.¹³ То је сасвим логично и статистика ту не казује претерано ако се зна да је овај зборник из Црне Горе садржао преко сто песама, од којих је Вук у своје четири књиге уврстио двадесетак (Младеновић 1987: 175; Матицки 1999: 43). Колебајући се да ли да испуни Његошеву жељу и ове списе објави као једну целину или да се држи свог антологијског принципа, разапет између сопственог приређивачког концепта и захтева важног државника и сарадника од ког је

¹³ Његош 7. 2. 1836. (19. 2. 1836) шаље Вуку писмо у ком га обавештава да је организовао записивање песама од Тодора Икова и да је од 120 песама, које он зна, половина већ преписана (Караџић 1989б: 629–630; Младеновић 1987: 226).

очекивао помоћ и надаље, Вук је, бар кад је реч о другој књизи, посегнуо за песмама великог рукописа само да обогати своју антологију неколиким сижеима религиозне, митолошке и бајковите садржине, које је особито ценио због велике старости.¹⁴ Остале песме из овог рукописа чија би тематика хронолошки одговарала садржини друге књиге није обелоданио, било зато да се не замери превише Његошу, било зато што су ови записи, како доказују М. Матицки и Ж. Младеновић, захтевали велико редиговање.¹⁵

Кад се све ове околности узму у обзир, испоставља се да Вуково антологијско, естетичко начело одабира песама старијих времена није било тако неприкосновено. Његов избор донекле су диктирали и жеља за уникатношћу, лидерском улогом у приређивачком послу и, уопште, сложени односи са савременицима и сарадницима. Иако није прецизно дефинисао добру и рђаву песму, његова селекција и интервенције на рукописима показали су да је Вук мање гледао на стил, језик и версификацију, пошто је ове сегменте могао лако да поправи, а више на логички поредак, уравнотежену композицију, добро мотивисан заплет и целовиту радњу. Упоредно проучавање друге класичне збирке и рукописних варијаната, открило је да је Вук одбацивао кратке, неразвијене или нагло завршене верзије, а са друге стране и претерано разуђене, сложене обраде, настале надовезивањем више оделитих сижеа¹⁶. Вук је сматрао да само високи критеријуми одабира могу обезбедити признавање неафирмисане књижевности једног народа. Истина, селективни, антологијски принцип донео је светску славу нашим

¹⁴ У предговору VI књизи народних песама Љ. Стојановић бележи своја сазнања о Вуковим певачима и изворима. Између осталог, помиње и песме из велике збирке песама коју је Вук добио из Црне Горе, а из које је у II књигу унео песме бр. 6, 10 и 16. Претпоставља да су и остале песме II књиге код којих стоји ознака да су из Црне Горе преузете из истог зборника (Стојановић 1935: XIV). Ж. Младеновић пописује седам песама Т. Икова које је Вук унео у другу књигу бечког издања – бр. 4, 6, 8, 11, 13, 17, 99 (Младеновић 1973: XXXV–XXXVII). Матицки сматра да их је девет. Претпоставља да овом списку треба придружити варијанту II, због доминантних религиозно-митолошких мотива, за којима је Вук ишао бирајући песме из црногорског зборника, а и због Вукове напомене која стоји и уз остале песме Т. Икова у другој Вуковој књизи – да потичу из Црне Горе (Матицки 1999: 39). На основу завршне формуле карактеристичне за Икова, као и на основу Вукове најаве у предговору прве књиге бечког издања да ће у другој донети „девет, понајвише побожнијех и особито митологичнијех“ песама, Матицки доказује да Икову припада и варијанта о покушају Душановог родоскврног брака – II, 27 (Матицки 1999: 42–43). И песма о Душановом покушају женидбе сестром и варијанта из Црне Горе о диоци Јакшића (II, 99) садрже мноштво митолошких елемената, који су били пресудни када је Вук одлучивао које ће песме Т. Икова унети у своје класично издање песама старијих времена.

¹⁵ Матицки открива сведочанство Јоксима Новића, Вуковог преписивача овог зборника 1838, о томе колико је мука имао око сређивања и рашчитавања песама, јер је цео рукопис бележен као прозни запис, без знакова интерпункције. (Матицки 1999: 40–41). Младеновић, такође, увидом у остатке рукописа, сведочи о великим Вуковим исправкама и допунама ових песама (Младеновић 1987: 175).

¹⁶ О начинима изградње сложеног сижеа надовезивањем јединичних сижеа више у: Петковић 2012: 258–262.

епским песмама и њиховом приређивачу, али су данашњи проучаваоци усмене баштине сложни у закључку да је већу штету, од изостављања појединих песама, Вук изазвао уништавањем и рукописа објављених песама и рукописа одбачених варијаната. Њу су донекле ублажила потоња издања Вукове заоставштине, VI књига која је допунила класичну збирку и Пр која је допунила обе. Данас, када је естетичко мерило уступило место интересовањима за генезу варијаната, извођачку ситуацију, контекст певавања, улогу певача, Вукове штампане и рукописне збирке морају се посматрати као неодвојива целина.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Караџић, Вук С. *Даница. Задавник за годину 1826*. 1. (1826)
- Караџић, Вук С. *Даница. Задавник за годину 1834*. 5. (1834)
- Караџић, Вук С. *Мала њосџонародња славно-срџска њјеснарица. Часџи 1*. Беч: Штампарија Јоана Шнирера, 1814.
- Караџић, Вук С. *Народна срџска њјеснарица. Часџи 2*. Беч: Штампарија Јоана Шнирера, 1815.
- Караџић, Вук С. *Народне срџске њјесме. Књџиа чеџвртиа у којој су различне јуначке њјесме*. Беч: Штампарија Јерменскога манастира, 1833.
- Sacich Miossich, Andria. *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*. Mleczi, 1801.
- Милутиновић, Сима Сарајлија. *Пјеванија црногорска и херџеџовачка*. Приредио Добрило Аранитовић. Никшић: НИП „Универзитетска ријеч“, 1990.
- СНП II – Караџић, Вук С. *Срџске народне њјесме. Књџиа друа у којој су њјесме јуначке најсџиарије*. Сабрана дела. Књ. 5. Приредила Радмила Пешић. Београд: Просвета, 1988.
- СНП VI – Караџић, Вук С. *Срџске народне њјесме. Књџиа шесџиа у којој су њјесме јуначке најсџиарије и средњџијех времена – 2*. државно издање. Приредио Љубомир Стојановић. Београд: Државна штампарија, 1935.
- СНП Пр – *Срџске народне њјесме из необјављених рукописа Вука Сџеџф. Караџића. Књџиа друа. Пјесме јуначке најсџиарије*. Приредили Живомир Младеновић и Владан Недић. Београд: САНУ, 1974.
- *
- Караџић, Вук С. Мјесто предговора. *Срџске народне њјесме. Књџиа џрва у којој су различне женске њјесме*. Беч: Штампарија Јерменскога манастира, 1841. V–XIV.
- Караџић, Вук С. Предговор. *Народне срџске њјесме. Књџиа џрва у којој су различне женске њјесме*. Липиска: Штампарија Брејткопфа и Ертла, 1824. V–LXII.
- Караџић, Вук С. Предговор. *Народне срџске њјесме. Књџиа чеџвртиа у којој су различне јуначке њјесме*. Беч: Штампарија Јерменскога манастира, 1833. VII–XLIV.
- Караџић, Вук С. *Прејиска I (1811–1821)*. Сабрана дела Вука Караџића. Књ. 20. Приредио Голуб Добрашиновић са сарадницима. Београд: Просвета, 1987.
- Караџић, Вук С. *Прејиска III (1826–1828)*. Сабрана дела Вука Караџића. Књ. 22. Приредио Голуб Добрашиновић са сарадницима. Београд: Просвета, 1989.
- Караџић, Вук С. *Прејиска V (1833–1836)*. Сабрана дела Вука Караџића. Књ. 24. Приредио Голуб Добрашиновић са сарадницима. Београд: Просвета, 1989.

- Љубинковић, Ненад. *Трајања и одговори. Сјудије из народне књижевности и фолклора (I)*. Приредила Снежана Самарџија. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2010.
- Матицки, Миодраг. *Историја као предање*. Београд: Рад: КПЗ Србије, 1999.
- Младеновић, Живомир. „Рукописи народних песама Вукове збирке и њихово издавање“. *Српске народне њесме из неођављених сјиса Вука Сјеф. Караџића. Књ. I, Различне женске њесме*. Прир. Живомир Младеновић и Владан Недић. Београд: САНУ, 1973. I–CCLXXIX.
- Младеновић, Живомир. *Трајања за Вуком*. Београд: Вуков сабор: Издавачка радна организација „Рад“, 1987.
- Недић, Владан. *Вукови певачи*. Нови Сад: Матица српска, 1981.
- Николић, Илија. „Народне песме у збирци Лукијана Мушицког у заоставштини Вука Караџића“. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 18. 3 (1970): 521–531.
- Петковић, Данијела. „Структура сјжеа у епској поезији“. *Српско усмено сјварлаштво у инјеркултурном коду*. Ур. Бошко Сувајић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2012. 249–276.
- Петровић, Соња. „Сраженије Гаврила Ковачевића и усмена традиција о Косовском боју, I“. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*. 48. 1 (2000): 139–185.
- Самарџија, Снежана. „Кнежополска 'Лазарица'. Историја (и) традиције“. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. 75 (2009): 75–110.
- Стојановић, Љубомир. Предговор. *Српске народне њесме. Књига шеста у којој су њесме јуначке најсјарије и средњњих времена*. – 2. државно издање. Приредио Љубомир Стојановић. Београд: Државна штампарија, 1935. XI–XIV.
- Топић, Мирослав. „Певач Лазарице“. *Научни сасјанак слависта у Вукове дане*. 19. 1 (1991): 239–257.

Danijela Petković

EPIC SONGS OF OLDER TIMES FROM VUK'S CLASSIC COLLECTION
AND HIS MANUSCRIPTS

Summary

Comparative studies of Vuk's classic collection of Epic Songs of older times and their later editions from his legacy reveal that Vuk's second classic collection and Volume II of unpublished manuscripts are much more closely interrelated than either of the two is with Volume VI. Collation of variants, as the concept of earlier collections, as well as Vuk's correspondence reveal Vuk's criteria for selecting Songs to be included in his anthology. He rejected some of the Songs as he had already published their variants in the first two collections and in the Leipzig edition, while others fell short of his strict aesthetic criteria, but the selection was to a point also dictated by the wish to achieve uniqueness, assume a leading position in the editing business as well as by his complex relations with contemporaries and co-operators, including in particular Sima Milutinović and Petar II Petrović Njegoš.

~~Аннотације~~ 37 III 92 Риз Ср II 356/2.1

С Р П С К Е

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.

СКУПИО ИХ И НА СВИЈЕТ ИЗДАО

ВУК СТЕФ. КАРАЏИЋ.

КЊИГА ДРУГА,

У КОЈОЈ СУ ПЈЕСМЕ ЈУНАЧКЕ НАЈСТАРИЈЕ.

У Б Е Ч У,

У ШТАМПАРНИЈИ ЈЕРМЕНСКОГА МАНАСТИРА

1845.